

April

201

Literatuurstudie

De recessie ‘kansen voor de Nederlandse
bouwwereld’

Freek Jansen

|

Organisatie

Literatuurstudie

De recessie 'kansen voor de Nederlandse bouwwereld'

Auteur: F.L. Jansen

Studentnummer: 440780

Opleiding: Bouwkunde

Jaargang: 4de (8ste semester)

Instelling: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Examencommissie: dhr. J. Kerstma, dhr. E. Schilp, dhr. K. van der Zijden en dhr. H.

Rakers

Afstudeerbegeleiders: Mevr. A.M.L.H. van der Wiele en dhr. F.G. Schultheiss

Opdrachtgever: Dhr. C. van Deelen, bedrijfsbegeleider: dhr. E. van Doorn

Nijmegen, April 2011

52° Design ©

Voorwoord

In september 2007 ben ik gestart met mijn opleiding 'Bouwkunde' aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, faculteit techniek. Na het nominaal behalen van mijn propedeuse fase, ben in het tweede jaar gestart met mijn voorbereidende stages. Beide stages zijn ook succesvol volbracht door mijzelf bij Heerkens Architecten te Nijmegen en bouwbedrijf Giesbers te Wijchen.

Uiteindelijk heb ik aan het einde van mijn tweede jaar ervoor gekozen, om mij te gaan focussen op twee afstudeerrichtingen, dit zijn de richtingen Architectuur en Organisatie. Het laatste semester van het derde jaar van Bouwkunde heb ik beide afstudeerrichtingen succesvol kunnen uitvoeren in Ho Chi Minh City, te Vietnam. Hier heb ik een half jaar stage gelopen voor de wereld opererende onderneming, Royal Haskoning.

Nu meer dan drie jaar na de start aan de opleiding Bouwkunde in Arnhem is het tijd geworden om af te studeren. Maar na het afstuderen zal ik nog doorgaan met een vervolg studie aan de TU Delft. Dit mede door de recessie die er op die moment gaande is in Nederland. Veel bouwkundigen die zijn of haar studie hebben afgerond komen moeilijk aan een baan, dit door het instorten van de bouwwereld.

Toch zie ik diverse kansen die voor mij weggelegd kunnen zijn na de studie en angst om geen baan te krijgen is nihil.

Nijmegen, 29 april 2011

Freek Jansen

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	6
1.1 Doelstelling	7
1.2 Vraagstelling	7
1.3 Onderzoeksopzet	8
1.4 Leeswijzer.....	8
2 Architecten	9
2.1 Recessie.....	9
2.2 Kansen.....	9
2.2.1 Leegstand	9
2.2.2 Gedachtegang.....	10
2.2.3 Materialen.....	11
2.3 Toekomstbeeld	12
3 Bouwwereld.....	13
3.1 Recessie.....	13
3.2 Kansen.....	13
3.2.1 Integraal werken	13
3.2.2 Innovaties.....	14
3.3 Toekomstbeeld	14
4 Overheid.....	15
4.1 Recessie.....	15
4.2 Kansen.....	16
4.2.1 Deregulering	16
4.2.2 Onderwijs.....	16
4.2.3 Hergebruik.....	17
4.3 Toekomstbeeld	17
5 Jongeren.....	18
5.1 Recessie.....	18
5.2 Kansen.....	18
5.2.1 Onderzoekslab.....	18
5.2.2 Creativiteit	18
5.2.3 Onderzoekend	19

5.2.4 Duurzaamheid.....	19
5.3 Toekomstbeeld	19
6 Conclusie	20
7 Literatuurlijst.....	22

1 Inleiding

Op het huidige moment is er nog een recessie gaande in Nederland. Maar heeft deze recessie echt zoveel invloed op de Nederlandse bouwwereld? Of zijn er nieuwe kansen gecreëerd voor de bouwwereld? Vanuit verschillende betrokken partijen uit de bouwsector wordt de recessie belicht en ingegaan op de kansen voor de bouwwereld. De bouwsector heeft hard geleden en lijdt nog altijd door de recessie, veel bedrijven zijn failliet gegaan en er zijn veel reorganisaties geweest in de bouwwereld.

Nederland is ten opzichte van de rest van Europa een land wat ook het hardste getroffen is door de recessie. Dit komt doordat Nederland voor de recessie een verdeling had van 90% nieuwbouw en 10% herbestemming of restauratie. In de rest van Europa is die verdeling 60%-40% en is de klap minder hard aangekomen, omdat de recessie voornamelijk de nieuwbouw raakte.

Maar door de recessie wordt de bouwwereld eindelijk geraakt en zorgt het voor vernieuwing. De bouwwereld was te traditioneel en bleef achter met innovaties. Door de hectiek en de druk van de opdrachtgevers zagen de architecten en bouwbedrijven hun eigen fouten niet meer en liepen de faalkosten steeds hoger op.

1.1 Doelstelling

Nu dan eindelijk de rust is gekeerd in de bouwwereld door de recessie zijn er diverse kansen ontstaan, aan de hand van deze literatuurstudie zal er geprobeerd worden er achter te komen welke kansen er ontstaan zijn en voor wie die weggelegd zijn. De betrokken partijen die harde klappen hebben opgelopen door de recessie zullen aan bod komen in deze literatuurstudie. De betrokken partijen zijn onderverdeeld in architecten, de bouwwereld, de overheid en jongeren.

1.2 Vraagstelling

De vraagstelling voor deze literatuurstelling luidt als volgt:

- Wat heeft de recessie voor een invloed gehad op de betrokken partij?
- Welke kansen zijn er ontstaan door de recessie?
- Hoe is het toekomstbeeld van de betrokken partij?

1.3 Onderzoeksopzet

In deze literatuurstudie zal er alleen gekeken worden naar de huidige recessie die de bouwwereld in de 21ste eeuw heeft getroffen. Aan de hand van recensies, artikelen en documentaires zal er informatie ingewonnen worden voor deze literatuurstudie. Aangezien de recessie nog officieel niet is afgelopen en het pas de laatste jaren zich afspeelt, zal er selectief te werken gegaan worden met bronnen. Documentaires zijn hierdoor geschikt om het subjectieve oordeel van de betrokken partijen goed naar voren te laten komen.

1.4 Leeswijzer

Na de inleiding zal in hoofdstuk twee de eerste betrokken partij die hard getroffen is door de recessie aan het licht komen. Hierbij wordt ingegaan op de gevolgen van de recessie op de architecten en uiteindelijk zullen de kansen belicht worden, dit hoofdstuk wordt afgesloten door het toekomstbeeld. Na hoofdstuk twee zal in hoofdstuk drie de bouwwereld op dezelfde wijze behandeld worden. De overheid en jongeren zijn de overige betrokken partijen van de bouwwereld die in hoofdstuk vier en vijf naar voren komen. In hoofdstuk zes zal de conclusie getrokken worden van deze literatuurstudie, hierbij zullen alle betrokken partijen aan het licht komen en gekeken worden naar de kansen die ontstaan zijn door de recessie.

2 Architecten

2.1 Recessie

Door de recessie zijn er vele architectenbureaus failliet gegaan en van de 15.000 architecten die voor de recessie actief waren, zijn daarvan nu 5.000 werkeloos¹. Ook is de bouwsom van nieuwe opdrachten flink achteruit gegaan. Zo was de bouwsom over het jaar 2008 met 32,8% afgenomen ten opzichte van 2007 en de bouwsom over het jaar 2009 met maar liefst 41,8% afgenomen ten opzichte van het jaar daarvoor².

Architecten zijn in onzekere tijden beland gedurende de recessie, te weinig opdrachten, reorganisatie in bedrijven en faillissementen. De grootste terugloop van opdrachten ligt bij complete woningen en wijken, woningcorporaties en woningeigenaren zijn terughoudend in verband met de onzekere tijden.

2.2 Kansen

De kansen voor de architecten lopen uiteen, maar daarnaast ontstaat er ook een andere visie van ontwerpen. Zo staan er ongekend veel gebouwen onnodig leeg, wat zorgt voor creatieve mogelijkheden voor de architecten. Naast een andere gedachtegang voor het ontwerpen zal er ook naar materiaalkeuze gekeken moeten worden, hier zijn ook verschillende kansen door ontstaan.

2.2.1 Leegstand

Door het langdurige bouwproces en regelgeving staan gebouwen onnodig leeg. Vaak blijven gebouwen juist leeg staan totdat er een nieuw bestemmingsplan is en er dan pas begonnen kan worden met slopen. In de tijd tussen het eindgebruik en de sloop is er een kans ontstaan voor architecten³. Lege gebouwen kunnen hergebruikt worden voor een korte, maar soms ook een lange periode. Zo is het postkantoor bij het centraal station van Amsterdam een mooi voorbeeld. In de vierjarige leegstand

---

¹ Ir. L. van der Pol (Rijksbouwmeester)

² Bron: CBS

³ Ir. E. Rietveld (Filosoof van Rietveld landscape)

hebben verschillende bedrijven zich gevestigd en zijn er diverse tentoonstellingen en entertainment ruimtes geweest.

Door de recessie zijn mensen voorzichter geworden met het spenderen van grote uitgaven, hierdoor is de vraag naar nieuwbouw afgenomen. De architecten kunnen met bestaande bouw uit de 17de, 18de, 19de en 20ste eeuw op een creatieve manier luisteren naar de vraag van de samenleving. Maandelijks komt er een klooster vrij, op week basis komen twee kerken leeg te staan en dagelijks een boerderij. Hier liggen de nieuwe kansen voor de architecten om met die leegstaande gebouwen op een creatieve manier het gebouw een andere functie te geven⁴.

Om die leegstand op een creatieve manier deel te laten maken van de samenleving en de architecten daar mee bezig te laten gaan, moet de overheid de regelgeving niet handhaven maar juist interpreteren⁵. Daarnaast kost leegstand alleen maar geld.

2.2.2 Gedachtegang

Door de recessie zijn er vernieuwde geesten actief geworden in de architectenwereld, zo wordt er meer en meer gedacht aan nieuwe opgaves zoals, vergrijzing, digitalisering en migratiestromingen. De gedachtegang van de architecten is meer gericht op de toekomst en dit verandert de bestaande architectuur⁶.

Door de krimpende budgetten van de architecten, worden de architecten ook meer creatief. Op een creatieve wijze proberen architecten het hoofd boven water te

---

⁴ Ir. R. Rietveld (architect van Rietveld landscape)

⁵ R. Hooft (Columnist)

⁶ Ir. O. Bouwman (directeur Nederlandse Architectuur Instituut)

houden en hierdoor ontstaan gedachtegangen die niet eerder zijn voorgekomen. Daarbij moet de architect meer in een integraal bouwproces werken en zich niet in de traditionele rol zetten. De architect zal zich meer als manager moeten opstellen wat naar de belangen kijkt van alle partijen⁷.

De architecten zien meer mogelijkheden tijdens of nu in een afnemende recessie, de architecten moeten creatief met de ruimte om gaan. Maar voornamelijk zal de architect creatief om moeten gaan met de vraag. De gedachtegang voor een ontwerp is het belang voor en de vraag van de samenleving, vanuit die basis moet verder gewerkt worden. Dus niet meer direct een ruimtelijkplan bedenken⁸.

Daarnaast is er de nieuwe vraag vanuit de opdrachtgever, deze vraagt steeds meer naar duurzame ontwerpen. Hierdoor moet er vaak op een creatieve manier een duurzaam ontwerp gerealiseerd worden. Naast duurzame toepassingen in het ontwerp is er ook vraag naar een langere levensloopbestendigheid.

2.2.3 Materialen

Grondstoffen en olie raken op, er is vraag naar vernieuwde materialen. In de recessie wordt veel gedacht aan energiezuinigheid en duurzaam verbruik van materialen. Zo ontstaan er nieuwe, misschien wel gedwongen, mogelijkheden voor de architecten. Zo zal de architect bij nagenoeg elk materiaal nagaan of dit wel duurzaam is om te verwerken in het ontwerp.

Een architectenbureau wat hier al een tijd hard aan werkt is 2012 Architecten uit Rotterdam. Zij ontwerpen gebouwen waar materiaal hergebruikt wordt en zelfs wordt er gekeken naar de productie. Zo heeft 2012 Architecten een oogstkaart gemaakt voor een villa in Enschede, hierbij is gekeken naar gebruikt materiaal in de omgeving en wat hergebruikt kan worden in de woning. Vanuit materialen die gevonden zijn is het ontwerp ontstaan, hierbij is er dus een nieuwe gedachtegang en mogelijkheid ontstaan door het hergebruik van materialen.

---

⁷ Ir. N. de Ru(Architect van Power House Company)

⁸ Ir. N. de Ru(Architect van Power House Company)

Bij materiaal wordt er door de architecten gekeken naar kostenbesparingen. Zo zijn er architecten, zoals Power House Company, die een prefab element ontwerpen en vanuit daar een gebouw verder ontwerpen. Dit kan kostenbesparend werken voor de realisatie en in deze tijd is daar juist vraag naar. Daarbij hoeft het ontwerp niet complex te zijn maar op een creatieve manier van de architect kan een prefab element op verschillende manier toegepast worden.

2.3 Toekomstbeeld

Sinds de recessie is er in 2010 voor het eerste een stijging van de nieuwe opdrachten, zo zijn er 4,6% meer opdrachten binnengekomen ten opzichte van het jaar 2009⁹. Hierbij zijn er voornamelijk opdrachten voor renovatie van gebouwen. Dit is natuurlijk een klein begin van een groot herstel wat nodig is voor de architecten. Maar door de recessie is de samenleving op een andere manier gaan denken over gebruik, duurzaamheid en financiën. Hier moeten de architecten op inspelen en eveneens een de gedachtegang veranderen voor het ontwerpen.

---

⁹ Bron: CBS

3 Bouwwereld

3.1 Recessie

Niet alleen de architecten hebben te lijden gehad gedurende de recessie, ook overige bedrijven in de bouwsector hebben hard klappen ontvangen. Zo heeft de bouwsector 9% minder omgezet vorige jaar ten opzichte van 2009 en in dat jaar was er ook al een daling van 4%¹⁰. Dit komt ook mede door de infrastructuur. Aangezien er minder gebouwen gebouwd worden, des te minder er vraag is naar infrastructuur.

Voor de recessie was er veel hectiek en de druk van opdrachtgevers was groot gedurende de ontwikkeling van projecten. Hierdoor was er geen tijd om origineel te zijn en om te reflecteren op de fouten die gemaakt zijn. Er werd te veel aandacht besteed aan het productie proces¹¹.

Doordat er gedurende de recessie krimpende budgetten zijn voor bedrijven willen deze er toch alles uithalen wat mogelijk is. dit heeft als gevolg dat de kwaliteit achteruit gaat. Wanneer de opdrachtgever minimale eisen stelt, dan zal de bouwer hier de maximale eisen in zien en daar zelf nog onder proberen te komen om het financiële voordeel eruit te halen¹².

3.2 Kansen

Toen de recessie kwam ontstond er een lichte opluchting bij de bouwbedrijven, de druk was afgenomen, er werd tijd gemaakt voor reflecties en de bouwfouten kwamen aan het licht. Uit de bouwfouten en de vraag van de samenleving ontstond er een nieuwe kans in de bouwsector. In de bouwsector moest het eenvoudiger en sneller uitgevoerd worden, de langdurige bouwprocessen kostte te veel tijd¹³.

3.2.1 Integraal werken

Door de recessie is samenwerking een belangrijk onderdeel geworden voor een positief resultaat te behalen. Daarbij is het van belang dat er niet gedacht moet

---

¹⁰ Bron: CBS

¹¹ Ir. G. Wallagh (Adviseur stedenbouw, architectuur en bouwkunde)

¹² Morledge, R., Smith, A., Kashiwagi, D.T. (2006) Building Procurement. Oxford: Blackwell publishing.

¹³ R. Hooft (Columnist)

worden in eigen belang. Vertrouwen en samenwerking is volgens de Amerikaanse econoom Stephen M.R. Covey een essentieel onderdeel van integraal werken, een goede samenwerking zorgt ook voor minder risico's.

Bouw Informatie Model (BIM) is een programma wat gedurende de recessie doorontwikkeld is voor een transparante samenwerking. Dit moet voorkomen dat de stijgende faalkosten, nog hardere klappen gaan geven in de recessie¹⁴.

3.2.2 Innovaties

De recessie heeft gezorgd dat de bedrijven tijd hebben voor innovaties, dit kan noodgedwongen zijn maar ook uit vrijgekomen tijd. Innovatie van veel verschillende materialen maar ook processen zijn er ontwikkeld. Deze kans zorgt dat bedrijven zich kunnen gaan specialiseren en zich opnieuw in de markt zetten¹⁵.

Door sommige innovaties worden bouwprocessen financieel aantrekkelijker, maar daarnaast ook vaak duurzamer. Doordat de bouwsector eveneens als de architecten luisteren naar de samenleving, ontstaan deze innovaties en ontstaat er een nieuwe markt.

3.3 Toekomstbeeld

Het duurt nog een tijd voordat de recessie volledig uit de bouwwereld is. Door de kansen die er ontstaan en wanneer deze goed benut worden dan is er een mogelijkheid dat de duur van de recessie verkort wordt.

Wel moet er meer gedacht worden in samenwerking dan in eigen belang, dit bevordert de kwaliteit en uiteindelijk financieel voordeel.

---

¹⁴ P.M. Oskam (Directeur van Centrum voor innovatie voor de bouwkolom)

¹⁵ Ir. E. Rietveld (Filosoof van Rietveld landscape)

4 Overheid

4.1 Recessie

De recessie heeft ook de overheid getroffen, hierdoor zijn er minder overheidsgebouwen gebouwd en is financiële steun voor de bouw niet mogelijk geworden. Daarnaast heeft de commissie Fundamentele Verkenning Bouw een rapport in 2008 opgesteld met diverse voorstellen.

De regulering van de overheid werkt tegen de ontwikkelingen in de bouwwereld, er zijn te veel regels en hierdoor is er een te zware lastendruk gekomen. In het rapport zijn een aantal punten naar voren gekomen waarbij het voornamelijk gaat om deregulering van de overheid regels.

4.2 Kansen

Voor de overheid zijn er ook kansen ontstaan gedurende de recessie, net al bij de andere betrokken partijen. De overheid moet bezuinigen en daarbij is er geen financiële steun mogelijk voor de bouwwereld. Wel is er een kans voor de overheid om de bouwwereld te stimuleren.

4.2.1 Deregulering

Die kans om de bouwwereld te stimuleren is de lastendruk te verlagen, dit is mogelijk door deregulering. Iedereen wil graag minder wet- en regelgeving maar het wordt nog niet volledig uitgevoerd. Wanneer de overheid minder regels hanteert is dit een kosten besparing op al het administratieve en controle werk. Daarbij zullen de bouwprocessen verkort worden door de weg te vallen langdurige regels. Dit is een goede stimulans voor de bouwwereld¹⁶.

Wel is er september 2010 de WABO van kracht gegaan, hierdoor zijn er minder vergunningen nodig en is er nog maar een aanvraag mogelijk. Daarnaast is er door het verdrag van Malta (1992) in 2007 de Wet op de Archeologische Monumentenzorg van kracht gegaan. Door deze wet wordt het belang van de archeologisch erfgoed behartigd en gekoppeld aan regelingen die betrekking hebben op ruimtelijke processen¹⁷.

4.2.2 Onderwijs

In het onderwijs kan de overheid de jongeren aansturen op een effectievere manier van bouwen en de gedachtegang veranderen voor het ontwerpen. Zo zullen opgeleide bouwkundigen meer onderwezen moeten worden op de vraag van de

---

¹⁶ H. Tilman (Auteur van De Architect)

¹⁷ Rijksdienst voor het cultureel erfgoed

samenleving. Daarbij zal innovativiteit en duurzaamheid een belangrijk speerpunt zijn¹⁸. Dit zal ten goede komen voor de ontwikkelingen binnen de bouwwereld.

4.2.3 Hergebruik

De overheid moet net als de meeste Nederlanders op de financiële zaken letten. Hierdoor is er bij de overheid een kans ontstaan over het hergebruik van overheidsgebouwen. Niet direct nieuwbouw zal er meer gepleegd worden, er zal eerst naar de bestaande bouw gekeken worden. Daarbij moet er ook sneller beslist worden en het lef genomen worden om te slopen wanneer het niet hergebruikt kan worden¹⁹.

4.3 Toekomstbeeld

De overheid heeft ook zeker kansen in de bouwwereld, wanneer zij die kansen goed benutten dan heeft dit ook een grote invloed op de bouwwereld. De deregulering is een kans wat iedereen graag ziet en wat een stimulans is voor bouwers, architecten en jongeren.

Door het vrijlaten van de regelgeving zal er geen chaos ontstaan waar soms de angst voor is. Wanneer er naar de Maasvlakte 1 gekeken wordt bij Rotterdam dan is daar geen regelgeving en zijn er diverse creatieve mogelijkheden ontstaan. Dit komt door het vrije gevoel wat de samenleving daar heeft gekregen²⁰.

---

¹⁸ R. Hooft (Columnist)

¹⁹ Ir. L. van der Pol (Rijksbouwmeester)

²⁰ J. Huisman (Architectuur journalist)

5 Jongeren

5.1 Recessie

Jonge architecten zijn het meest de dupe van de crisis²¹, de bouwwereld zoekt geen personeel en wanneer zij personeel zoeken dan alleen personen met veel werkervaring. Jongeren komen niet aan de bak bij bouwbedrijven en zijn dus noodgedwongen werkeloos.

5.2 Kansen

Voor de jongeren in de bouwwereld zijn er meerdere kansen ontstaan, ook al zijn deze werkeloos. Sommige jongeren komen bij elkaar en gaan de vraag van de samenleving analyseren en van daaruit werken ze aan projecten. Daarnaast zijn er ook initiatiefnemers die kansen bieden aan de jongeren.

5.2.1 Onderzoekslab

Rijksbouwmeester Liesbeth van der Pol heeft het onderzoekslab opgericht voor werkeloze jonge architecten. Dit onderzoekslab kost niets aangezien de architecten een uitkering krijgen en al ontwerpend vooronderzoek verrichten. Daarbij wordt er gekeken naar diverse vraagstukken als binnenstedelijk bouwen, herbestemming, krimp, nieuwe werkmilieus, duurzaamheid en nog meer.

Door dit onderzoekslab wordt de kennis verbreedt van de jonge architecten en bouwen ze werkervaring op wat een betere kans op de arbeidsmarkt vergroot.

5.2.2 Creativiteit

Jonge architecten die niet aan de bak komen, creëren creatieve oplossingen. Zo bedenken ze met een vraaggerichte gedachtegang oplossingen voor de leegstand in Nederland. Zo is architecten bedrijf M.E.S.T. gespecialiseerd in leegstand van gebouwen en daarbij hebben ze naar de vraag van de samenleving geluisterd. Zij hebben kortverblijf gecreëerd in leegstaande panden die gesloopt moeten worden. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld nieuwe bewoners vast wennen aan de omgeving of kunnen stelletjes proef samenwonen, maar ook werklocaties ontstaan er.

---

²¹ Bron: nu.nl

5.2.3 Onderzoekend

Jongeren zijn onderzoekend en zien het graag zelf anders dan op het huidige moment²². Hierdoor ontstaat er een kans voor jongeren om zich te onderscheiden. Jongeren denken steeds meer aan de vraag, daarbij gaat het niet om de mooie gevel of vorm van het gebouw. Met de huidige talent, kennis, techniek en creativiteit wordt er meer ingegaan op detail en gebruik²³.

D.U.S. Architecten richten zich bij een ontwerp op het gebruik van het gebouw. Het gehele proces qua mooiheid van een gebouw begint pas wanneer de bewoner erin woont. Daar wordt bij dit architectenbedrijf dan ook op gefocust.

5.2.4 Duurzaamheid

De jongeren van tegenwoordig in de bouwwereld kijken meer naar duurzaamheid doordat daar de vraag ligt. Hierdoor ontstaat er een kans dat de jongeren zich nog meer gaan onderscheiden van de overige architecten in de Nederlandse bouwwereld²⁴.

5.3 Toekomstbeeld

Jongeren zullen zich steeds meer onderscheiden en door die kansen die zij creëren ontstaan er mooie mogelijkheden. Hierdoor raken overige bedrijven geïnteresseerd in deze jongeren en zullen er banen aangeboden worden. Hierdoor zal dan de bouwwereld op een creatieve manier verder gaan met nieuwe gedachtes.

---

²² Guido Wallagh

²³ Ronald Hooft (Columnist)

²⁴ Ir. O. Bouwman (directeur Nederlandse Architectuur Instituut)

6 Conclusie

Door het herstel van de recessie in de bouwwereld te versnellen, zullen architecten zich moeten focussen op de kansen die er liggen en deze ook gaan benutten. De gedachtegang van een architect is een essentieel onderdeel hiervan, daarbij zullen architecten nauw samen moeten werken met de overige betrokken partijen in de bouwwereld. Jongeren zijn hierbij een belangrijke schakel tussen de gedachtegang van ontwerp voor de samenleving en de samenwerking.

Door de lange stilstand van vooruitgang in de bouwwereld is er door de recessie een tijd ontstaan waar gekeken kan worden naar de fouten en naar innovatieve oplossingen. Nu is er de kans om de faalkosten te reduceren, nieuwe innovatieve materialen zullen ontstaan en met innovatieve bouwprocessen een nieuwe start te maken met de bouwwereld. Ook moet hier de gedachtegang van samenwerking een prioriteit krijgen en zorgen dat niet iedereen in zijn of haar eigen belang denkt.

Om het meeste van de kansen waar te maken of zelf nog meer te stimuleren is er invloed nodig vanuit de overheid. Die invloed die nu nog te veel lasten op de bouwwereld legt is de vele regel- en wetgeving die Nederland kent. Deregulering is kans die de overheid kan aanpakken en zodoende zorg te dragen aan een betere ontwikkeling gedurende de recessie.

7 Literatuurlijst

Drs. Heuts, L., Drs. Dekkers, S., Dr. Renooy, P., Drs. Tillaart, J. Van den. (Apr. 2009) Architecten en de kredietcrisis; onderzoek naar de gevolgen van de kredietcrisis voor de architectenbranche. Amsterdam: regioplan beleidsonderzoek.

Documantaire Kunstuur: Afl. 1 – 6 (feb/maart 2011) Architecten: de economische crisis zorgt voor nieuwe uitdagingen en kansen. Hilversum: AVRO

Oskam, P.M. (apr. 2009) Aan recessie kun je ontsnappen door een nieuwe route in te slaan. Zeist; Centrum voor innovatie voor de bouwkolom.

Commissie Fundamentele Verkenning Bouw (mei 2008) Privaat wat kan, publiek wat moet; vertrouwen en verantwoordelijkheid in het bouwproces.

Ir. Franke, E. Passiefhuistechnologie, noodzakelijke inhaalslag voor Nederlandse bouwwereld. Artikel in Construction Insights dec. 2009 p. 2-5.

Prof. Dr. ir. Hal, A. van. (jan. 2011) Bouwwereld zal voorgoed door crisis veranderen. Amsterdam: Trouw.

Tilman, H. (nov. 2009) De architect, oplossing crisis bij overheid. Den Haag: SDU uitgevers

Stans, P. (feb. 2011) Kansen voor de sector bouw. Amsterdam: Syntens.

Hofman, P., Horsman, R., Wijngaarden, W. van, (2009) Innoveren in de Bouw; een inspiratiebron voor opdrachtgevers en –nemers. Amsterdam: Syntens.

Ir. Bouman, O. (mrt. 2010) Crisis maakt architect weer nuchter. Amsterdam: Trouw.

Schooten, A. van. (2010) Crisis als kans voor de bouwsector. Groningen: Regieraad bouw.

Stil, H. (aug. 2009) Architecten vallen om door crisis. Artikel uit de Parool, Amsterdam.

Ir. Pol, L. van der. (mei 2009) Architecten: niet zielig, maar oplossingsgericht. Leeuwarden: Eisma businessmedia B.V.

VROM (dec. 2009) Deregulering bouwregelgeving; zoeken naar andere vormen van bouwtoezicht. Den Haag: VROM-inspectie.

Ir. Pol, L. van der. (sept. 2009) Verder kost het ons? Het onderzoekslab ontleed. Opinie archined.

Verbaan, W. Kansen door krimp. Coverstory in Voorop 2009 p. 6-9.

Morledge, R., Smith, A., Kashiwagi, D.T. (2006) Building Procurement. Oxford: Blackwell publishing.